

Česko a Západ mezi Venuší a Marsem

Čtvrtstoletí po roce 1989 Česko sílilo. Samozřejmě – listopadová revoluce měla své vítěze i poražené. Jinak to ani být nemohlo, ale v souhrnu a ve výsledku se lidem v této zemi nikdy nešlo lépe než poslední dvě a půl dekády. Československo, které nám odkázali Masaryk se Štefáníkem, sice nepřežilo, ale vztah Čechů i Slováků je od rozdělení bezproblémový a přátelský, prost nekontrolovaných vášní a konfliktů.

Měli jsme v devadesátých letech štěstí ve dvou ohledech. Za prvé na domácím hřišti jsme těžili z komparativní výhody geografické polohy ve středu Evropy, atraktivity Prahy a demokratické tradice první republiky. Především jsme ale disponovali dvojicí vůdců, která v transformačních časech dokázala zemi kormidlovat správným směrem. Václav Havel i Václav Klaus byli každý z jiného těsta, odlišní skoro jako den a noc. Jak známo - a jak si, my starší, dobře pamatujeme – neměli se vůbec v lásce. Vedli spory o hospodářskou reformu, zahraniční politiku nebo občanskou společnost a v roce 1997 se jejich cesty v zásadě rozešly. Přesto v rozhodujícím období let 1990 – 97 dokázali vzájemné animozity potlačit ve prospěch spolupráce při budování republiky. Havel přispěl svou politickou rozvahou, schopností spojovat lidi napříč, uměním kompromisu a věhlasem v zahraničí, který vyšel z jeho aury disidenta, jenž dal přednost vězení před emigrací a českému příběhu dodal důležitou mravní věrohodnost. Klaus naopak přispěl svým dynamickým tahem na branku, soutěživostí, položením základů ekonomické reformy a demokratické stranické politiky. Bylo osobní zásluhou obou, že jejich naprosto rozdílné povahy a často odlišné názory nevyústily do fatálního střetu, který by republiku oslaboval, ale naopak ji v tvůrčím napětí posouvaly vzhůru. Lidé, kteří oba vůdce volili, byli začasto také z jiného těsta, ale měli rovněž jedno společné – aktivní a sebevědomé občanství ve veřejné i podnikatelské sféře, které se stalo oporou a páteří českého transformačního úsilí. (Jako příklad neschopnosti překonat vzájemné animozity ve prospěch země můžeme zmínit konfliktní vztah Viktora Juščenka a Julije Tymošenkové, který odsoudil Ukrajinu po „oranžové revoluci“ k neúspěchu, díky čemuž tato země prohodila příležitost vymanit se ze sféry ruského vlivu v době, kdy k tomu ještě existovaly příznivé geopolitické konstelace.)

Západ jako naše kotva

Za druhé jsme měli štěstí, pokud jde o ony geopolitické konstelace ve středoevropském prostoru. Rusko bylo slabé a neakceschopné, Amerika naopak silná a připravená jednat a vést, Evropa byla optimistická a sebevědomá a naši sousedé včetně Německa, Polska a Rakouska mírumilovní a přátelští. Západ nastoloval agendu, my jsme se vyhřívali na výsluní pozornosti a měli vliv, který daleko přesahoval naši váhovou kategorii. Vysoce konkurenční evropské a západní trhy se nám otevřely, čímž umožnily hospodářský růst země, která strukturou své ekonomiky závisí ze tří čtvrtin na exportu. Lidé dostali příležitost nejen svobodně cestovat, ale skrze EU v zahraničí také studovat nebo pracovat. V NATO jsme získali nejlepší bezpečnostní záruky v naší novodobé historii a pevné ukotvení na Západě.

To není v žádném případě málo. Pro stát, na jehož půdě v minulém století dvakrát proti jeho vůli pochodovaly cizí vojenské boty a který se na víc než padesát let ocitl v područí cizích mocností, to byl malý zázrak.

Platí, že pokud byla v minulosti naše země ukotvena na Západě, vzkvétala. Svatou říši římskou pod vedením Lucemburků s centrem dění v Praze jsme si připomínali na jaře u příležitosti 700 let od narození Karla IV. Ze Západu se k nám šířily renesance, reformace i osvěcenství jako předpoklady novověké modernity a kapitalismu. Ze stejného směru k nám přišlo i katolické baroko, jehož unikátní snoubení s českou krajinou dodnes obdivujeme. Habsburská monarchie nám poskytovala ochranu před tlakem islámských Turků a imperiálních Rusů, jak dobře chápali Palacký i Havlíček. Masarykovo Československo, vyjednané s americkým prezidentem Woodrow Wilsonem, který byl architektem versailleského míru, se stalo jedinou funkční demokracií ve střední Evropě.

Západ se stal naší kotvou. Dokonce i za bolševika, v té „zpropadené voliére Čech“, jak psal básník Seifert, se člověk mohl utěšovat, že když už to tady nepůjde, stačí riskovat a jako pták přeletět hranice, vždyť svobodný prostor začíná jen pár desítek kilometrů na západ od Prahy. Když jsem v roce 1992 psal první koncepci zahraniční politiky nového českého státu, říkal jsem všem, že naše stabilita se musí opírat o tři vzájemně vyvážené pilíře – transatlantický (USA a NATO), evropský (EU) a středoevropský (sousedé, zejména Německo a Polsko). Metaforicky řečeno - stůl, na kterém se má odehrávat naše domácí pokojná hostina, musí mít tři stejně pevné a dlouhé nohy a jeho těžiště musí být na Západě. Čtvrtá noha (Rusko) je sice teoreticky možná, ale prakticky není nutná a nesmí být na úkor žádné nohy předchozí. Nesmí nás ze západní gravitas znovu posunout do polohy neukotveného mostu mezi Západem a Východem, protože – jak si pamatujeme - na mostě bývá někdy velký trafik z obou stran a není-li jeho konstrukce pevně ukotvena, může se s námi zborit. Klíčová rozhodnutí, která se odehrála v devadesátých letech (česko-německá deklarace, vstup do NATO a integrace do EU), tyto záměry naplnila.

Demokratický a liberální kapitalismus svou soutěž s totalitním komunismem v roce 1989 vyhrál, my jsme se radovali, ale žádný konec dějin, který předvídal Fukuyama, nenastal. Rok 2008 pak byl zlomový. S příchodem krize, která donaha odhalila téměř nulovou ochotu západní civilizace blahobytu cokoli obětovat a něco riskovat, se mnohé zásadně změnilo k horšímu. Amerika je – snad jen dočasně - oslabená, EU je zmítána chronickou depresí, naopak Rusko znovu zvedá hlavu a do Evropy se valí milióny přistěhovalců. Západ se dostal do hluboké defenzivy. Není schopen či ochoten nastolovat klíčovou agendu, která by ho vzájemně spojovala a posilovala, naopak často razí politicky podružná či bizarní témata, která ho jen oslabují a vnitřně rozdělují.

Quo vadis, Bohemia?

Ve střední Evropě zatím panuje zdánlivý klid. Hospodářství po krizi znovu roste, přistěhovalecká vlna se nám vyhýbá, ruská agrese je zatím daleko. V Česku se sice

„pražská kavárna“ chystá na nové kolo střetu s „venkovskou hospodou“ u příští prezidentské volby a socialisticko-oligarchická koalice v parlamentu rozhazuje peníze, oklešťuje svobody a posiluje šmírování lidí, ale jinak se zatím v českých kavárnách i hospodách bezstarostně tančí – podobně jako ve Vídni před rokem 1914. Konzervativní vlády v Maďarsku a v Polsku jsou sice terčem kritiky evropských médií a institucí, ale tato kritika je spíš odrazem toho, že dnešní elity v západní Evropě už ani neví nebo nechtějí vědět, co to je konzervatismus venkovského typu (reprezentovaný Fidesz a PiS). Pomineme-li tuto pěnu dní, vykazuje praktická politika v Praze, ve Varšavě, v Budapešti nebo v Bratislavě, ač ji reprezentují ideově často zcela odlišné garnitury, pozoruhodnou míru normality a zdravého rozumu, pokud jde o postoje k některým klíčovým evropským výzvám dneška (bezpečnost, migrace, eurozóna, energetika).

Přesto jsou ve vzduchu cítit obavy. Lidé mají strach. Strach z cizího, strach ze změny, strach, že přijdeme o to, co jsme v poslední době dosáhli.

Část našich spoluobčanů se ptá, zda nás náš prezident netáhne zpátky na Východ. Do jisté míry se ptají právem. Ostatně i já sám tázán před poslední volbou, zda dát hlas Zemanovi nebo Schwarzenbergovi, jsem několikrát opakoval, že to je volba mezi Východem a Západem a já volím Západ. Zemanovy kecy o tom, že se chce v Číně inspirovat, jak stabilizovat společnost, nebo jeho příliš četné kontakty s Putinovými kamarády posouvají naši gravitas východním směrem přinejmenším ve smyslu, jak se naše země jeví navenek. Jinak řečeno – zvenčí to vypadá, že se Zeman pod náš stůl snaží podstrčit onu čtvrtou nohu. Mluví sice o „politice všech azimutů“, ale reálně myslím nemá tak silnou moc, autoritu a vůli, aby sám chtěl či dokonce dokázal směřování země nebo její ukotvení změnit. Spíš je to celé jen typicky zemanovská hra. Miloš Zeman rád provokuje. Společnost polarizuje záměrně, protože ví, že silný hlas jeho odpůrců mobilizuje i jádro jeho fanoušků. Bude-li chtít obhajovat křeslo, bez jádra se neobejde. A není tajemstvím, že v jádru jeho fun klubu jsou lidé, kteří nostalgicky vzpomínají na minulost. Až ale půjde kampaň do finále a Zeman bude usilovat o střed, svou rétoriku zmírní.

Jiná část našich spoluobčanů argumentuje, že k systémovému posunu na Východ už došlo s nástupem Andreje Babiše a s oligarchizací české politiky. Myslím, že tuto obavu je nutno vzít vážněji, neboť se týká nejen něčeho, co se tak může jevit, ale také toho, co se skutečně děje. Druhý nejbohatší muž v republice v křesle ministra financí, majitel firmy, která má téměř monopolní postavení ve třech odvětvích národního hospodářství a jejíž byznys závisí na státních dotacích, tento megakonflikt zájmů ve spojení s vlastnictvím poloviny mediálního trhu a s vlastní bezpečnostní agenturou složenou z bývalých policistů vytváří koktejl, který má východní parametry par excellence. Babiš sice žádný velký byznys v Rusku nemá, ale jeho dominantní postavení na domácí scéně nabylo v pravdě putinovských rozměrů. Přesto i v tomto případě věřím, že si s touto výzvou česká parlamentní demokracie nakonec poradí. Její pravidla a procedury jsou dostatečně pevné, aby Babišovými leninskými útoky proti „parlamentu jako žvanírně“ odolaly. Poslední vývoj ukazuje, že tradiční

parlamentní strany začínají mít ANO plné zuby. Babiš může svou životnost prodloužit aliancí se Zemanem, ale ani v takovém případě nevěřím, že by ho Češi strpěli déle než jedno či dvě volební období.

Pak jsou tu ovšem ještě obavy, které překračují záběr jednoho či dvou domácích politiků, nebo jednoho či dvou volebních období. Obavy hlubší a širší, které se týkají změn, jež se neomezují jen na naše hranice, ale bytostně se nás dotýkají, protože zásadním způsobem mění svět, ve kterém žijeme. Obavy z nekontrolovaného přílivu migrujících lidí. Obavy z radikálního islamismu a terorismu. Obavy z ruské agresivity. Ale také obavy z toho, jak se postupně a dobrovolně – a nejen ve jménu bezpečnosti - vzdáváme svobody, kterou jsme si nedávno tak pracovně znovu vydobyli. Společným jmenovatelem těchto pocíťovaných obav i reálných změn je, obávám se, postupné měknutí Západu. Jako by nám ta kotva postupně rezavěla. Nebo jako kdybychom se sami a dobrovolně vzdávali všeho, na čem jsme až donedávna zakládali náš svět. Trefně to vylíčil ve svém posledním antiutopickém románu „Podvolení“ francouzský spisovatel Michel Houellebecq, když popisuje obraz Francie, která se vydá do náruče univerzálních nároků místních islamistů.

Západ mezi Marsem a Venuší

Kde je příčina měknutí Západu? Západní liberálně-demokratický kapitalismus sice vyhrál nad komunismem studenou válku hospodářsky a vojensky, ale nyní ho začíná rozkládat zevnitř kulturní a sociální marxismus. Právě v něm má své kořeny jak ideologie politické korektnosti, tedy přesvědčení, že k nejrůznějším menšinám je nutno přistupovat a priori jako k obětem a že tyto skupinové identity mají nárok na ochranu před jakoukoli kritikou, tak i s ní spojený ideový koncept multikulturalismu, který tvrdí, že všechny tyto skupinové identity (nejen rasy, ale i etnika, náboženství, gender či sexuální orientace) mají pro nás stejnou hodnotu a mají tedy stejný nárok na veřejné statky. Když marxisté po první světové válce zjistili, že západní kapitalismus nebude svržen revoltující dělnickou třídou, rozhodli se podkopat západní měšťanské hodnoty a křesťanskou morálku. Později na teorii o třídním dělení společnosti naroubovali koncept skupinových identit.

Z toho, co se původně tvářilo jako potřebná ochrana menšinových proudů ve společnosti, se vyklubal komunikační i právní nástroj ke znásilnění většiny. V posledních deseti až patnácti letech dominuje ideologie politické korektnosti veřejné diskusi jak v USA, tak v EU, kde ji skrze antidiskriminační legislativu prosazuje EK. Touto cestou začala pronikat i do naší země. Ve své podstatě jde o přímý útok na svobodu slova a vyjadřování, vede k cenzuře či autocenzuře, protože lidé se pak bojí říkat to, co si skutečně myslí. Politickou korektností vynucované lhaní až příliš připomíná nechutnou přetvářku v tzv. reálném socialismu, kdy jste nemuseli být o té správné pravdě přesvědčeni, stačilo jen, když jste veřejně neříkali, co si opravdu myslíte. Totalitní režimy se nakonec zhroutily a teď jde o to, aby totéž nepostihlo liberální demokracie. Budeme-li totiž tvrdit, že všechny kulturní a civilizační skupinové identity mají úplně stejnou hodnotu, logicky můžeme dospět k

názoru, že hodnotu nakonec nemá vůbec nic, ani naše západní civilizace. Hodnota – stejně jako cena - se přece měří vůči tomu, co má hodnotu nebo cenu jinou. Má-li mít všechno stejnou cenu, dopadne to jako s rohlíkem v komunistickém obchodě. A já nechci, aby Západ následoval osud komunistického rohlíku. Multikulturalismus tak oslabuje nebo přímo paralyzuje naši schopnost se chránit, dostaneme-li se do střetu s civilizací, která má – tak jako například islám - svůj vlastní univerzalistický nárok.

Dopady této „zženštilé“ politiky vidíme dnes a denně. EU se nedávno téměř vyčerpala zápasem o Lisabonskou smlouvu. Odhlédněme nyní od toho, že ji smlouva mezi Evropany přinesla víc nepřátel než příznivců a že se Britové kvůli jejím nepřiměřeným ambicím mohou rozhodnout EU opustit a tím i zatlouct hřebík do její rakve. Smlouva totiž nesplnila ani hlavní cíl, který unijní elity sledovali – že EU bude zahraničně-politicky silnější a akceschopnější. Není asi tristnějšího příkladu, než obrázek dámy zodpovědné za zahraniční politiku EU, která se v reakci na nedávné teroristické útoky v Bruselu rozběhla v přímém přenosu na tiskové konferenci. Nic lepšího si útočící islamisté nemohli přát: image EU jako změkčilého, bezbranného subjektu, který oplakává oběti, ale nedokáže konat. Ukazuje se, že EU v této podobě je možná vhodná pro dobré, slunečné počasí, ale pokud trochu zafouká nebo zabouří, je zcela bezradná.

Ze západní měkkosti těží nejen sebevražední islamisté, ale i relativně slabé Rusko. Vladimír Putin, který svým autoritářským nacionalismem a aktivismem vrátil Rusům ztracenou sebedůvěru, se kdysi ve zpravodajském prostředí naučil uvažovat a konat mocensky a nyní šikovně využívá každé slabosti a vakua, které Evropané i Američané svou pasivitou vytvoří. Frustrovaným konzervativcům, kteří se na Západě buď cítí utopeni v lavině levicově liberálního mainstreamu, a nebo v rámci pravidel hry o politické korektnosti nejsou vůbec připuštěni ke slovu, Putin nabízí – podobně jako kdysi car Alexandr I na Vídeňském kongresu – jakousi alianci na obranu konzervativních hodnot. Marie LePenová nebo Nigel Farage, kteří sledují své vlastní úzké zájmy, mu na takovou hru nejen naivně skáčou, ale dokonce si od něj nechávají posílat peníze na kampaň. Na druhé straně pak prezident Obama i kancléřka Merkelová společně vzdychají, že Putinovo Rusko se v 21.století vrací k politice 19.století (jak jsme doslova slyšeli v jejich první reakci na ruskou anexi Krymu). Politika formátu Metternicha, který na Vídeňském kongresu dokázal podobné ruské nápady překreslit do podoby, která by odpovídala západním zájmům, na dnešním Západě bohužel nevidíme. Dnes se Západ, je-li konfrontován s mocenskou a silovou reálpolitikou, zmůže jen na nářek, který vydává za politiku 21.století. Americký politolog Robert Kagan v roce 2002 se své slavné studii, ve které porovnával USA a EU v jejich schopnostech a vůli jednat, prohlásil, že Američané pocházejí z Marsu (bůh války), zatímco Evropané jsou z Venuše (bohyně lásky). Je velkou otázkou, zda po patnácti letech není celý Západ v situaci, kdy se „marťané“ Putin, Chamaneí, Asad nebo al-Bagdádí smějí, jak to těm z „venuše“ zase nandali.

Co tedy dělat? Přimknout se k ruskému medvědovi je nesmysl, protože nás sežere. Vzdát se islamistům by byla sebevražda. Musíme proto trpělivě začít od sebe a

pracovat na obnově západního světa. Musíme začít doma, ale měli bychom být slyšet i venku, neboť budoucnost Česka je až příliš provázaná s okolím, než abychom to zvládli sami. Dnešní vzpoura proti elitám a establishmentu, jak ji vidíme u každých voleb od Kalifornie přes New York, Brusel až po Vídeň nebo Athény, je neklamným signálem, že elity se musí probudit a začít mluvit řečí, které lidé rozumí. Všechno ovšem začíná u našich hodnot. Základy naší civilizace – včetně křesťanské a měšťanské morálky - je třeba znovu brát vážně a skončit s jejich všeobecnou relativizací. Stejně tak je potřeba na jedné straně znovu hájit univerzalitu základních individuálních svobod a práv lidských a občanských, a na straně druhé skončit s onou extenzí různých skupinových práv druhé, třetí nebo nevím jaké generace, které omezují svobodu, staví lidi proti sobě a společnost jen dezintegrují.

Alexandr Vondra (publikováno v Týdeníku Echo, červen 2016)